

توافق بزرگ منطقه‌ای بدون مزاحم

سفر سیدابراهیم رئیسی به ترکمنستان برای شرکت در پانزدهمین نشست سران کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی اکو، دومین سفر رئیس‌جمهور منتخب ایران به خارج از کشور است. رئیسی درحالی برای دومین بار در یک اجلاس منطقه‌ای شرکت می‌کند که پیش از این در اجلاس سران سازمان ملل متحد در نیویورک شرکت نکرده بود. هرچند رسیدگی به مسائل کشور و اولویت داشتن آن دلیلی بود که ازسوی دولت برای عدم حضور رئیس‌جمهور در نیویورک ذکر شد، اما از مقایسه نوع مواجهه رئیس‌جمهور با اجلاس‌های بین‌المللی می‌شود متوجه اولویت‌بندی‌های دولت در این زمینه نیز شد.

برای اینکه بتوانیم راهبرد دولت‌ها در مواجهه با مسائل مختلف را بررسی کنیم، یکی از مواردی که به‌دقیق تر شدن این ارزیابی کمک می‌کند، توجه‌به‌اولویت‌بندی‌دولت‌ها‌در‌مواجهه‌بامسائل مختلف است. یکی از مواردی که همیشه درمورد این دولت موردسوال قرار می‌گیرد، جهت‌گیری این دولت در عرصه سیاست خارجه است. هرچند حضور دولتمردان دولت سیزدهم در پشت میز مذاکره با طرفین غربی نشان می‌دهد دولت در عرصه سیاست خارجه با نگاهی تک‌بعدی عمل نکرده‌و رویکردی کاملاًتعاملی در مواجهه با کشورهای مختلف دنیا دارد، اما گشودن درهای دیپلماسی به‌سمت سایر نقاط دنیا به‌وضوح نشان می‌دهد‌تعامل با دنیا در نگاه دولت سیزدهم صرفاً به کشورهای غربی محدود نمی‌شود و این دولت همه‌ت‌مرغ‌های خود را در سبب‌غرب‌نچیده است.

گفت‌وگو

سیدابراهیم رئیسی، رئیس‌جمهور روز گذشته با حضور در پانزدهمین نشست سران سازمان همکاری اقتصادی (اکو)، به **گفت‌وگو با کشورهای منطقه آسیا پرداخت**. موضوع محوری در اغلب این دیدارها **مسائل و مناسبات اقتصادی میان کشورهای منطقه بود**. در همین راستا برای بررسی تاثیر این دیدارها بر اقتصاد ومسائل داخلی ایران با **شعب‌بهمن**، کارشناس مسائل اوراسیا به **گفت‌وگو پرداختیم که در ادامه می‌خوانید**.

|||

دولت سیزدهم از ابتدای شروع به کار، رویکرد نگاه به شرق را در پیش گرفته است. **به‌نظر شما این نگاه به شرق چه تاثیری در مسائل داخلی ایران دارد، با این عبارتی آیا این رویکرد تعامل با کشورهای همسایه در حل مشکلات اقتصادی ایران تاثیرگذار است؟**

رویکرد نگاه به شرق از منظر می‌تواند در مسائل داخلی ایران تاثیرگذار باشد؛ یکی اینکه توانی را در حوزه سیاست خارجی ایران به وجود می‌آورد که این توازن مبتنی‌بر استفاده از ظرفیت‌های توسعه‌همکاری با کشورهای شرقی که به‌عبارت‌بهتر می‌توانیم بگوییم کشورهای غیرغربی باشد. به این معنا که توسعه همکاری‌ها با این کشورها می‌تواند برای ایران فرصت‌زا باشد و ظرفیت‌های قابل توجهی را در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و امنیتی-حفاظی به‌وجودبیاورد. این نگاه به‌شرق می‌تواند‌مضراتی را که تکیه یکنجانبه به همکاری با غرب ممکن است داشته باشد از بین ببرد، چراکه به‌رحال نگاه یک‌سویه‌به کشورهای غربی، می‌تواند ایران را از ظرفیت‌هایی که‌در شرق وجود دارد، غافل کند. دومین مساله، توسعه‌مناسبات اقتصادی با همسایگان است. یعنی اگر یک تفصیر وسیعی از نگاه به شرق داشته باشیم، باید صرفاً همکاری‌های اقتصادی را در ارتباط با کشورهای غربی جست‌وجو نکنیم، بلکه نگاهمان معطوف به این باشد که میان همسایگان ایران فرصت‌های اقتصادی قابل توجهی وجود دارد که به‌ویژه در شرایط تحریم و فشار اقتصادی، اگر یک استراتژی صادرات‌محور در سیاست خارجی‌مان و تجارت خارجی‌مان داشته باشیم، در آن صورت می‌توانیم از مزایای

در سفر رئیس‌جمهور به اجلاس اکو، هم دیدار دوجانبه مهم با اردوغان انجام شد هم توافق استراتژیک گازی امضا شد

نکته دیگری که از مواجهه دولت با دنیا برداشت می‌شود این است که دولت نه‌تنها سیاست خارجه را محدود به غرب نمی‌بیند، بلکه تعامل با منطقه و شرق را به‌مراتب ارزشمندتر از غرب می‌بیند؛ نگاهی که در مواجهه ایران با کشورهای منطقه به‌روشنی برداشت می‌شود؛ چراکه ظرفیت‌های به‌مراتب در دسترس‌تری را نسبت‌به نگاه به غرب برای ایران به‌همرا می‌آورد که در ادامه به برخی از آنها مختصر پرداخته می‌شود.

»

یکی از مواردی که تحریم‌های آمریکا علیه ایران را بسیار اثراگذار نشان می‌دهد، تحریم ایران در حوزه انرژی است. از آنجا‌که عمده درآمد‌های ایران ناشی از صادرات‌انواع مختلف انرژی است، تحریم ایران در این حوزه صادرات ایران را در این حوزه کاهش داده و فشار اقتصادی سنگینی را به ایران تحمیل می‌کند. این اتفاق طی سال‌های گذشته درحالی رخ داده است که کشورهای منطقه عمده‌صادرکننده‌های انرژی جهان محسوب می‌شوند و تعامل با این کشورهای و اعمال سیاست‌های هماهنگ می‌تواند مانع از کنار گذاشتن بدون هزینه ایران از بازار جهانی شده و اثر اقدامات تحریمی را تا حد زیادی کاهش دهد.

ازطرفی از آنجا‌که بخش زیادی از انرژی در کشورهای آسیای شرقی و شبه‌قاره نظیر چین و هند مصرف می‌شود، تعامل با این دو کشور بازار صادراتی قابل توجهی را برای ایران فراهم می‌آورد که استفاده از

سیاست

آن بخش زیادی از مشکل فروش انرژی را حل می‌کند.

نمونه‌ای از تعامل با کشورهای منطقه در زمینه انرژی را در توافق روزگذشته ایران، ترکمنستان و آذربایجان برای سوآپ ۲ میلیارد مترمکعب گاز شاهد بودیم. طبق این توافق ۲ میلیارد متر مکعب گاز ترکمنستان از مسیر ایران به جمهوری آذربایجان ترانزیت (سوآپ) خواهد‌شد. ایران نیز گاز مصرفی مورد نیاز خود در پنج استان کشور را از حق انتقال این گاز برداشت خواهد کرد. این قرارداد از اول دی‌ماه امسال بدون سقف زمانی اجرا می‌شود.

»

ظرفیت‌های گردشگری
قربان فرهنگي مردم کشورهای منطقه با ایران باعث شکل‌گیری نگاه نسبتاً مثبتی از ایران در ذهن مردم این کشورها شده است. نمونه‌ای از این نگاه مثبت را در استقبال مردم تاجیکستان از سیدابراهیم رئیسی در سفری که اخیراً به این کشور داشت شاهد بودیم. وجود چنین نگاهی یک‌ظرفیت‌بسیار مناسب‌برای پذیرش گردشگر از این کشورها به‌وجود آورده که نباید بلااستفاده بماند. جدا از ظرفیت‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی که ایران می‌تواند در حوزه گردشگری از آن بهره‌بربد، ظرفیت‌های مناسب دیگری نیز وجود دارد که با توجه به قربان‌فرهنگی مردم کشورهای منطقه با ما می‌تواند با استقبال خوبی ازجانب آنها مواجه‌شود و نیاز است با جدیت بیشتر مورد توجه قرار گرفته و برای تحقق هرچه بیشتر آن طرح‌ریزی صورت گیرد.

شعب‌بهمن، کارشناس مسائل اوراسیاد ر **گفت‌وگو با «فرهیختگان**
»:

تعامل با کشورهای شرق اقتصاد ایران را بهبود می‌بخشد

قابل توجهی برخوردار شویم. به این معنا که ارزآوری به کشور می‌تواند افزایش پیدا کند، همچنین تولید در داخل کشور می‌تواند افزایش چشمگیری پیدا کند، به‌طوری که خود این مساله باعث کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال بیشتر شود. درواقع می‌تواند روی خیلی از مسائل اقتصادی در داخل ایران تاثیرگذار باشد.

علت اینکه کشورهای منطقه از لحاظ اقتصادی تا به الان آن هماهنگی لازم را نداشته‌اند، چه چیزی بوده؟ کم‌کاری کشورهای منطقه یا علل دیگری داشته است؟

واقعیت این است که هم کم کاری خود کشورهای منطقه در توسعه مناسبات با یکدیگر وجود داشته و هم فشارهای خارجی در سال‌های گذشته در این مساله که شما گفتید تاثیر داشته‌است، به‌خصوص درمورد کشورهایی که تبعیت بیشتری از سیاست غرب درخصوص ایران کردند. به‌هر حال این موضوع از بقیه علل چشمگیرتر بوده است. ولی درحال حاضر به‌نظر می‌رسد که این ایده نگاه شرق نه‌فقط در ایران بلکه بین کشورهای منطقه هم کم‌کم دارد شکل می‌گیرد که نگاه یکنجانبه به غرب و آمریکا نمی‌تواند تامين کننده منافع ملی آنها باشد، بلکه آنها نیاز دارند در حوزه‌های مختلف همکاری‌های منطقه‌ای را گسترش دهند. پیش‌زمینه این مساله این است که شناخت کشورها از یکدیگر افزایش پیدا کند تا بتوانند نیازهای اقتصادی یکدیگر و ظرفیت‌های اقتصادی متقابل را شناسایی کنند، بازارهای هدف را به‌خوبی بشناسند و برای آن برنامه‌ریزی مدون، راهبرد و استراتژی کلان داشته باشند چون نگاه مقطعی و کوتامدت و تاکتیکی

به‌طور مثال وضعیت مناسب ایران در زمینه ارائه خدمات بهداشتی و پزشکی یکی از مواردی است که در زمینه گردشگری سلامت می‌تواند بسیار موثر بوده و ارزآور باشد. همچنین پذیرش دانشجوی بین‌المللی در رشته‌هایی که در آن ظرفیت خالی زیادی وجود دارد یکی از مواردی است که می‌تواند بخش زیادی از هزینه‌های دانشگاه‌ها را تامين کند.

»

یکی از راهکارهایی که برای کم‌اثر کردن تحریم‌های بانکی مطرح می‌شود، استفاده از راهکار تهاتر است. از آنجا‌که حجم زیادی از واردات ایران به کالاهای اساسی اختصاص دارد، ایران می‌تواند در تعامل با کشورهای منطقه نیاز خود در این زمینه را باروش‌های پرداختی غیر از مبادلات ارزی تامين کند. از آنجا‌که برخی کشورهای منطقه نظیر پاکستان در زمینه کشاورزی اوضاع نسبتاً مناسبی دارند و ایران نیز در واردات کالاهایی نظیر غلات و برنج نیازمند واردات است، یکی از راه‌هایی که می‌تواند ما را از مبادلات بانکی بی‌نیاز کرده و ازطرفی هزینه واردات را نیز کاهش دهد، استفاده از ظرفیت تهاتر و تامين نیازهای این

کشورها است. در این زمینه نزدیکی کشورها و حمل‌ونقل جاده‌ای به‌صرفه ظرفیتی است که می‌تواند منافع هر دو طرف را تامين کرده و مورد استقبال قرار گیرد.

همسایگان، هم به شکل جزئی ما درمورد هر همسایه بدانیم که چه برنامه‌ای باید داشته باشیم و چه کارهایی باید انجام دهیم و به چه هدفی باید برسیم. تا زمانی که این برنامه‌ها و این نقشه‌راه وجود نداشته باشد، آن گام ابتدایی اگرچه خوب است ولی نمی‌تواند برای ما تبدیل به آورده اقتصادی و توسعه مناسبات اقتصادی باشد. بنابراین در وهله اول ما نیاز داریم نقشه‌راه جامعی از ظرفیت‌های موجود بین همسایگان در منطقه تهیه کنیم، در وهله دوم توانایی‌ها و امکانات خودمان را با آنها بسنجیم و در وهله سوم هدف‌گذاری کنیم. مثلاً بگوییم با کشورهای ترکمنستان، عراق، افغانستان و… در پنج‌سال آینده می‌خواهیم به چه نقطه‌ای برسیم. به‌طوری‌که اگر این نقشه‌راه وجود نداشته باشد، دیدارها و نشست‌ها آن طور که باید اثرگذار نمی‌شوند.

نمی‌تواند اقتصاد کشورهای منطقه را به یکدیگر گره بزند. بنابراین در چنین چارچوبی قطعا سازوکارهای منطقه‌ای مانند اکو یا شانگهای می‌توانند کمک بسیار موثری باشند که مناسبات اقتصادی کشورهای منطقه را با یکدیگر گره بزنند و آن وابستگی متقابل را به وجود بیاورند.

پشت این دیدارها و روابط منطقه‌ای یک استراتژی کلان دارد یا اینکه صرفاً براساس کلیات این دیدارها و هماهنگی‌های اقتصادی انجام می‌شود؟ به‌طور مثال راجع به این توافق ۲۵ ساله یا همکاری بلندمدتی که ترکیه به آن اشاره کرده، آیا برنامه مدونی در این چارچوبی که شما گفتید، وجود دارد؟
واقعیت این است که در کشور ما عزم توسعه روابط با همسایگان به وجود آمده است، یعنی نسبت به سال‌های گذشته و دوره‌های ریاست‌جمهوری گذشته، این ضرورت را دولت جدید متوجه است که باید روابط با همسایگان به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی توسعه پیدا کند. درحالی‌که در دوره‌های گذشته به‌اندازه امروز چنین ضرورتی بین دولتمردان درک نمی‌شد. به‌هر حال درک این مساله خودش یک گام اساسی و مهم است. درکنار این گام مهم و موثر واقعیت این است که باید یک نقشه‌راه مدون و راهبردی و استراتژی داشته باشیم. ما فعلاً چنین راهبرد کلانی را مشاهده نکرده‌ایم. کشورها چه در تعاملات دوجانبه‌شان، چه در تعاملات منطقه‌ای باید هدف‌گذاری داشته باشند. مثلاً اکنون معاونت اقتصادی وزارت خارجه‌مان یا سایر نهادهای تاثیرگذار در این حوزه نقشه‌راه مشخصی ارائه داده‌اند یا خیر. هم درباره کلیات راهبرد مناسبات اقتصادی با

حسن‌هانی‌زاده، کارشناس مسائل منطقه در **گفت‌وگو با «فرهیختگان**
»:

بلوک اقتصادی قدرتمند نیازمند تعامل با کشورهای شرق است

از مواردی که در این بلوک اقتصاد شرقی وجود دارد، کاهش نفوذ دلار در عرصه‌های تعامل اقتصادی بین شانگهای است. فلذا به نظر می‌رسد که این مساله و احیای جاده ابریشم برای تسهیل استفاده از امکانات بومی و فعال‌سازی بنادر داخلی ایران موجب نگرانی آمریکا و غرب شده است. از دیگر مزایای این نگاه به شرق، گسترش امکانات کشاورزی و کمک به کشاورزان است که بخشی از محورهای سیاستگذاری اقتصاد داخلی دولت سیزدهم است.

تعاملات کشورهای منطقه با هم و میزان بهره‌ای که از این تعاملات می‌برند، چه تاثیری بر بهبود وضعیت داخلی کشورهای منطقه دارد؟

در زمانه‌ای که اقتصادبه‌عنوان محور تعاملات بین‌المللی شناخته می‌شود، اگر برای کشورهای شرقی توفیقی حاصل شود، اثرش بر روابط امنیتی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی هم دیده خواهد شد. فلذا در محور اول، این اقتصاد است که بسیار مهم است و اگر کشورهای شرقی، اقتصادشان را بومی‌سازی کنند، اثرش بر جامعه و فرهنگ خود را نیز خواهند دید.

پشت این دیدارها و روابط منطقه‌ای یک استراتژی وجود دارد یا اینکه صرفاً براساس کلیات این دیدارها و هماهنگی‌های اقتصادی انجام می‌شود؟

بله، درحال حاضر در حوزه‌اجلاس اکو، سازمان شانگهای و حوزه کشورهای دریای خزر، این اراده وجود دارد که تعاملات برون منطقه‌ای صورت بگیرد و به همین دلیل بسیاری از کشورها به دنبال کاهش تکیه اقتصادشان بر کشورهای اروپایی هستند. اختلافی که الان میان برخی کشورهای اروپایی پیش آمده نشان می‌دهد که حتی اتحادیه اروپا هم که قدیمی‌ترین اتحادیه غرب است، به نوعی درحال فروپاشی است و درحال حاضر آفتاب اقتصاد جهان از شرق طلوع می‌کند.